

**Ilmiy amaliy
jurnal
№ 5 (7)
2026**

**YANGI
O'ZBEKISTON
IQTISODIYOTI**

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**MIRZO ULUG‘BEK NOMIDAGI
O‘ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI**

YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI

5

ISBN 978-9943-5256-3-4

Toshkent – 2026

MUNDARIJA

Minojiddinov A.A. Meva-sabzavot tarmog‘i korxonalarini boshqarishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo‘llari	8
Mirzayev A.T., Dilnozaxon M. O‘zbekistonda turizm marketingi samaradorligini baholash va uni takomillashtirishning integratsiyalashgan mexanizmi.....	12
Shavkatov A.Sh. O‘zbekistonda kichik biznes rivojlanishining institutsional va makroiqtisodiy asoslari.....	16
Махамаджанов М.М. Инновационная трансформация банковского сектора Узбекистана: общесистемные тенденции и финансовые результаты.....	20
Sativaldiyeva G.X. IFRS 16 “Ijara” xalqaro standartiga muvofiq ijara hisobidagi o‘zgarishlar.....	24
Ismailov X.M. Aloqa korxonalari moliyaviy barqarorligini ta‘minlash metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	28
Yusubov I.I. Mintaqada iqtisodiyotni barqarorlashtirishda raqamli xizmatlarning rivojlanishi.....	32
Saidaxmedov N.X. Paxta-to‘qimachilik klasterlari faoiyatini shakllanishi va rivojlanishining zamonaviy nazariyalari.....	35
Istamqulov D.Q., Danyarova F.B. Milliy iqtisodiyotga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishni takomillashtirish yo‘llari.....	40
Aipova I.I. Resurs samaradorligini baholashning nazariy usullari va ko‘rsatkichlari.....	43
Mirzaraximova A.A. Tijorat banklari tomonidan aloqa sohasini moliyalashtirish samaradorligini oshirish yo‘llari.....	49
Xalmirzaev A.A. Yer va suv resurslaridan samarali foydalanishda hududiy ixtisoslashuvning ahamiyati va iqtisodiy samaradorligi.....	53
Sidikov Z.A. Sirdaryo viloyatida sanoatlashtirish jarayonining hududiy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘siri.....	59
Usmanova N.Y. Raqamli iqtisodiyotda menejment qarorlarini qabul qilishda innovatsion texnologiyalarning roli.....	63
Ergashev R.X., Rajabaliyeva I.A. Transport-logistika infratuzilmasini raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirish va uning samaradorligini oshirish.....	67
Raximova D.S. Barqaror restoran amaliyotlari: oziq-ovqat chiqindilarini kamaytirish va qayta ishlashning innovatsion yondashuvlari.....	70
Narzullayeva X.A. Investitsiya muhiti jozibadorligini oshirishning xalqaro tajribalari.....	76
Muxitdinov Sh.Z. Kichik agrobiznes subyektlarida mahsulotlar eksportini rivojlantirishga ta‘sir etuvchi omillar.....	84
No‘monov O.O‘. Agrotadbirkorlik subyektlarining eksport salohiyatiga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy va mikroiqtisodiy omillarni kompleks baholash.....	88
Yeshimbetov U.X. O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishda tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish.....	92
Raximova K.N. Tadbirkorlik sharoitida yashil biznesni tashkil etish va rivojlantirishining o‘ziga xos xususiyatlari	97
Хошимов П.З., Тўрахожайев Х.Х. Ислоний банкларнинг ишлаш таомойллари ва ислон молия тизимининг Ўзбекистон иқтисодиётига таатбири.....	100
Sattarov R.A. An integrated methodological framework for evaluating and forecasting interregional economic cooperation: an input-output approach (evidence from Uzbekistan).....	107
Farmanov J.Z. Mintaqada asalarichilik ekotizimining tamoyillari va ekologik-geografik xususiyatlarini takomillashtirish	111
Qurbonov A.B. Janubiy iqtisodiy rayonda qishloq xo‘jaligi orxonlarining tarkibiy o‘zgarishi va agrar kooperatsiyani rivojlantirish yo‘nalishlari.....	114
Тоштемиров Т.Т. Ўзбекистонда кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини кенгайтиришда солик механизмларида фойдаланиш масалалари.....	119
Arziyev M.A. O‘zbekiston iqtisodiyotini transformatsiyalash sharoitida oilaviy tadbirkorlikni rivjlantirishning ustuvor yo‘nalishlari.....	122
Maxkamova S.Sh. Ekologik innovatsiyalar orqali yerni oqilona boshqarishning tashkiliy va iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	127
Olimova N.X. Yashil moliyalashtirishning rivojlanish tendensiyalari hamda hozirgi amaliyoti: milliy kontekst	137
Zaylobitdinova H.X. Davlat oliy ta‘lim muassasalarining tijorat faoliyatini samarali boshqarish strategiyalari.....	141
Komilov A.I. Evolution of the catering industry in the context of digital technologies.....	145

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Sotvoldiyev N.N. Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni rivojlantirishda mehnat bozoriga ta'sir etuvchi omillar.....	149
O'rinov A.A. Sanoat tarmoqlarining investitsion imkoniyatlarini barqarorlik indikatorlari asosida boshqarish mexanizmlari.....	154
Ahmadaliyeva R.A. O'zbekistonda xufyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi.....	158
Uzganbayeva D.T., Alimova Sh.F. The role of investment strategies in transforming small business entities into large corporate structures.....	162
Goziyev M.Sh., Abdufattoyeva M. Sun'iy intellekt asosida iqtisodiy qarorlar qabul qilish samaradorligini oshirish.....	167
Qobilov H., Uzganbayeva D.T. O'zbekiston iqtisodiyotida xususiy tadbirkorlikning ro'li: so'nggi yillardagi islohotlar sharoitida iqtisodiy o'sish va bandlikka qo'shayotgan hissi.....	170
Sotiboldiyeva R., Uzganbayeva D.T. O'zbekistonda xotin-qizlar tadbirkorligini rivojlantirishda moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining ahamiyati.....	174
Маматкулов З.Ш. Хизмат кўрсатиш фаолиятининг шакллантириш ва бошқаришда хориж тажрибаларидан самарали фойдаланишнинг инновацион йўналишлари.....	179
Shamsiddinov P., Uzganbayeva D.T. Iqtisodiyotning raqamlashtirishning afzaliklari va uning oqibatlari.....	185
Qosimov A.S. Jizzax viloyati mahallalarining qayta nomlanishi va demografik jarayonlar va iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlari.....	189
Qodirov A., Tulaganov E.J., Berdimurodov U.S. Inson kapitalini kapitalizatsiya qilish va samaradorligini oshirish.....	192
Saidkarimova M.I., Sobirov O.A. Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish yo'llari.....	199
Saidova M.J. Sanoat transformatsiyasi sharoitida kichik biznes va tadbirkorlikning o'rni (Andijon viloyati misolida)	203
Юсупов А.С., Пардаев Х.Ф. Динамическое управление международным портфелем акций: механизмы ребалансировки и преимущества глобальной диверсификации в условиях волатильности валютных рынков.....	206
Burxonov J.X., Soliyev I.I. Mehnat bozorini tartibga solishda innovatsion yondashuvlarning xorij tajribasi tahlili.....	213
Xaitbaev J.O. Mintaqa iqtisodiyotini barqarorligini ta'minlashda suv resurslaridan foydalanishning ko'p omilli ekonometrik modellari.....	217
Saidov U.S. Kichik tadbirkorlik subyektlarida ekologik innovatsiyalarni rag'batlantirishning moliyaviy yo'nalishlari.....	221
Nurmaxanmadov N.B. Iqtisodiyotning ekologiyaga ta'sir moyilligining oshib borishi muammosi.....	224
Xudayberdiyev K. Davlat xaridlarida elektron platformalar faoliyatini optimallashtirishda sun'iy intellektga asoslangan moderatsiya mexanizmlarining roli.....	230
Xolxo'jayev E.G'. Davlat xaridini tashkil etishda elektron savdolardan foydalanish samaradorligi hamda imkoniyatlari tahlili.	234
Rustamova F.A. Qishloq joylarda tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiy samaradorligini baholash va uni oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlari.....	238
Ikromov A. Iqtisodiy jarayonlarni ekonometrik modellashtirishda integro-differensial tenglamalarning o'rni va ularni tadqiq etish.....	241
Sarimsakov B.R., Usmonov J.Q. Xorijiy mamlakatlarda inson kapitalidan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida samarali foydalanish tajribalari.....	245
Maraimov I.R. O'zbekistonda kambag'allikni kamaytirish va aholi turmush farovonligini oshirish.....	251
Yusupov Sh.B. Xorazm viloyatida sanoat korxonalarining iqtisodiy samaradorligini baholash va oshirish yo'llari: 2020–2025 yillar tahlili va 2030 yilga prognoz.....	256
Chintemirova D.Sh. Hududlar kesimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining rivojlanish tendensiyalari.....	260
Xusanova Z.R. Ayollar tadbirkorligini rivojlantirishning samaradorlik ko'rsatkichlari va unga ta'sir ko'rsatuvchi omillar.....	265
Tajiboyev S.O., Gulimboyev S.I. Moliyaviy siyosatning investitsiya muhitiga ta'siri.....	270
Tajiboyev S.O. G'aznachilikda to'lovlarni amalga oshirish.....	275
Xaydarov M., Baxtiyorov I. Innovatsion iqtisodiyot g'oyalari va ularni oliy ta'lim tizimi orqali qo'llashning nazariy asoslari.....	279
Ким Т.В., «Зарубежный опыт развития циркулярной экономики и её роль в формировании ресурсосберегающей модели экономического развития».....	286

“YANGI O‘ZBEKISTON IQTISODIYOTI” *jurnali* 5-son 2026 yil

Saydullayeva R.U. Analysis of financial efficiency and profitability in the green economy: the role of IAS and IFRS standards.....	292
Galatov A.A., Karimova G.A. O‘zbekistonda Islomiy moliyaviy xizmatlar ko‘rsatuvchi nobank tashkilotlar faoliyati va strategik boshqaruv tizimining tahlili.....	296
Tursunov F.U. Oliy ta‘lim sifati monitoringini takomillashtirish mexanizmlarini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari... ..	300
Yakhshiboev R.E. Retrieval-augmented generative AI for smart learning content.....	303
Ergashev S.A. Sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish mexanizmlarini takomillashtirish: ilmiy-nazariy va amaliy asoslar.....	307
Абдуллаева Р.Ғ., Тажибаева Н.Ф. Ўзбекистон иқтисодиётида инвестицияларнинг устувор йўналишлари ва ривожланиш истиқболлари.....	311
Sayfullayev J. Why organizations struggle to implement green management practices: key barriers and practical solutions.....	316
Sirojiddinov K.I. Korxonaning raqobatbardoshligini baholash usullari.....	319
Ibraximov X.S. Mintaqalarda tadbirkorlik muhitini shakllantirishda kichik biznesni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashning o‘rni va mexanizmlari.....	324
Tajibayev K.Q. Farg‘ona vodiysida kichik biznes sub’ektlari raqobatbardoshligini oshirishning metodologik asoslari.....	328
Abdulxakimov Z.T. Barqaror rivojlanish evolyusiyasi va tarkibiy qismlari masalalari.....	332
Pazilidinov M.M. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning raqamlashtirish tajribasi.....	337
Жураева М.З., Ахмедов Р.М. Экосистема применения системного подхода в менеджменте транспортной инфраструктуры.....	341
Ахмедов Р.М. Основные требования к разработке системного подхода в менеджменте дорожного хозяйства Республики Узбекистан.....	348
Mamasiddiqova F.X. Qishloq xo‘jaligida mahallalar ixtisosligi: nazariy asoslar, regional tahlil va rivojlantirish istiqbollari.....	353
To‘rayev A.A. Mehnat bozorini texnologik transformatsiyalash sharoitida ishchi kuchi raqobatbardoshligini oshirish mexanizmlari.	358
Солиев И.И. Концептуальные основы институциональной автономии вузов в условиях модернизации системы образования Узбекистана.....	362
Xasanov S.Q. Sanoat korxonalarini rivojlantirishda modernizatsiya va klaster yondashuvining o‘rni.....	365
Murodov A. Aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirishning nazariy asoslari.....	369
Карабаев Р.З. Искусственный интеллект в цифровой экономике Узбекистана.....	374
Rasulova Sh.A. Bozor iqtisodiyotida monopoliyaning mohiyati, shakllari va uning O‘zbekiston iqtisodiyotiga ta‘siri.....	378
Salimov A.F., Rasulova Sh.A. Bozor muvozanati va unga ta‘sir ko‘rsatuvchi omillar.....	381
Sattarova G.X. O‘zbekiston logistika bozorida yuk tashish xavflarini sug‘urta orqali kamaytirishning iqtisodiy samaradorligi.....	385
Муродхўжаева Ф.М. Маҳаллий саноатни шакллантиришда кластер ёндашуви ва 2030 йилгача трансформациянинг прогноз параметрлари (Наманган вилояти мисолида).....	389
Yoqubjonov R.R. Kichik biznes mahsulotlari raqobatbardoshligini oshirishda innovatsion yondashuvlar.....	396
Nasritdinov B.X. Risklarni integral baholash kichik biznesda moslashuvchan boshqaruv tizimi asbobi sifatida	400
Abdurazzoqov H.A. O‘zbekistonda yashil iqtisodiyotga o‘tish jarayonining hozirgi holati va tendentsiyalari.....	406
Turgunov M.M., Soliyev I.I. Milliy innovatsion tizim samaradorligini oshirishning strategik yo‘nalishlari.....	411
Kuzimuratova D.M. O‘zbekiston Respublikasida tijorat banklarining investitsiya faoliyatini rivojlantirish va takomillashtirish.....	414
Soyibjonov I.S. Kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini yashil iqtisodiyot tamoyillari asosida rivojlantirish.....	419
Axmadjanov I.I. Shaharlar va shahar aglomeratsiyalari mintaqalar va mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining drayveri.....	423
Odinayev G‘.J. Nogironligi bo‘lgan aholi qatlamini strategik sohalarda band qilish loyihalari.....	427
Abduvahobov V.B. Jinoiy daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashishning global standartlari va O‘zbekiston tajribasi: kompleks tahlil.....	430
Қўзиева Н.Н. Билвосита солиқларнинг шаклланиши ва ривожланиб бориши.....	435

9. Клевцов С.М. Диагностика устойчивости развития промышленного комплекса на основе динамической оценки временных рядов. // Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета, 2015. №3, с.125-129
10. Клевцов С.М., Коревина Л.А., Кравцова М.Г. Прикладные аспекты маркетингового исследования отраслевого рынка в условиях высококонкурентной среды. // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. 2014. №2, с.382-388.
11. Кравченко В.Н., Лысенко А.Ю. Диагностика и оценка эффективности основной деятельности предприятия. // Экономика промышленности. 2010. №4 (52). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/diagnostika-i-otsenka-effektivnosti-osnovnoy-deyatelnosti-predpriyatiya> (дата обращения: 09.07.2021).
12. Марыганова Е.А., Назарова Е.В. Макроэкономика. Уч. пос. М.: Экмос, 2011, с.124
13. Mahn K.D. The Impact of Sustainable Investment Strategies // Institutional Investor Journal. 2016. Vol. 25, no. 2. P. 96-102.
14. Общий и специальный менеджмент. // Под ред. А.Л.Гапоненко, А.П.Панкрухина. М.: РАГС, 2000. С.95.
15. Пучкова О.В. Институциональные условия формирования инвестиционной среды: Дис. ... канд. экон. наук: 08.00.01: Самара, 2004 192 с. РГБ ОД, 61:04-8/3843
16. Романова О.А., Нелюбина Т.А. Неустойчивость социально-экономических систем как фактор их восприимчивости к изменениям. // Экономика региона. 2010. с. 211-217.

UDK: 330.34:336.2

O‘ZBEKISTONDA XUFYONA IQTISODIYOTGA QARSHI KURASHISH SAMARADORLIGI

ЭФФЕКТИВНОСТЬ БОРЬБЫ С ТЕНЕВОЙ ЭКОНОМИКОЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

THE EFFECTIVENESS OF FIGHTING THE SHADOW ECONOMY IN UZBEKISTAN

Ahmadaliyeva Ruxshonaxon Abrorjon qizi

Farg‘ona davlat universiteti iqtisodiyot yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya

Maqolada O‘zbekistonda xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligi tahlil qilinib, uning iqtisodiy tizim, fiskal siyosat va raqobat muhitiga salbiy ta’siri ochib berilgan. xufiyona iqtisodiyotning shakllanish omillari sifatida soliq yukining nisbatan yuqoriligi, institutsional cheklovlar va nazorat mexanizmlaridagi kamchiliklar ko‘rsatilgan. Shuningdek, soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish, naqd pulsiz hisob-kitoblarni kengaytirish va tadbirkorlikni legallashtirishga qaratilgan islohotlar samarasi baholangan. Tadqiqot natijalari iqtisodiy shaffoflikni oshirish, norasmiy sektor ulushini kamaytirish hamda institutsional o‘zgarishlarni chuqurlashtirish uchun kompleks va tizimli yondashuv zarurligini asoslaydi.

Kalit so‘zlar: xufiyona iqtisodiyot, soliq siyosati, iqtisodiy shaffoflik, norasmiy sektor, raqamli iqtisodiyot.

В статье анализируется эффективность борьбы с теневой экономикой в Узбекистане, а также раскрывается её негативное влияние на экономическую систему, фискальную политику и конкурентную среду. В качестве основных факторов формирования теневой экономики выделены высокая налоговая нагрузка, институциональные ограничения и недостатки контрольных механизмов. Оценена результативность проводимых реформ, включая цифровизацию налогового администрирования, расширение безналичных расчетов и легализацию предпринимательской деятельности. Результаты исследования обосновывают

необходимость комплексного и системного подхода к повышению экономической прозрачности, сокращению доли неформального сектора и углублению институциональных преобразований.

Ключевые слова: теневая экономика, налоговая политика, экономическая прозрачность, неформальный сектор, цифровая экономика.

This article analyzes the effectiveness of combating the shadow economy in Uzbekistan and examines its negative impact on the economic system, fiscal policy, and competitive environment. The main factors contributing to the emergence of the shadow economy are identified as a relatively high tax burden, institutional constraints, and weaknesses in control mechanisms. The effectiveness of ongoing reforms – such as the digitalization of tax administration, expansion of cashless payments, and legalization of entrepreneurial activities—is also evaluated. The findings highlight the need for a comprehensive and systematic approach to enhancing economic transparency, reducing the share of the informal sector, and deepening institutional reforms.

Keywords: shadow economy, tax policy, economic transparency, informal sector, digital economy.

Globalashuv sharoitida milliy iqtisodiyotlarning barqarorligi, shaffofligi va raqobatbardoshligi strategik ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtai nazardan, xufiyona iqtisodiyot iqtisodiy tizimning murakkab va ko‘p omili muammosi bo‘lib, u moliyaviy oqimlar nazoratining susayishi hamda davlat institutlari samaradorligining pasayishiga olib keladi. Xufiyona iqtisodiyot — rasmiy ro‘yxatdan o‘tmagan, soliq va majburiy to‘lovlardan yashirilgan hamda statistik hisobda aks etmaydigan iqtisodiy faoliyatlar majmuasi bo‘lib, qisqa muddatda foyda keltirsa-da, uzoq muddatda fiskal tizim zaiflashuvi, raqobat muhitining buzilishi va iqtisodiy siyosat samaradorligining pasayishiga sabab bo‘ladi. O‘zbekistonda iqtisodiyotni liberallashtirish, biznes muhitini yaxshilash va raqamlashtirish yo‘nalishida amalga oshirilayotgan islohotlar (soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish, elektron hisob-fakturalar, naqd pulsiz to‘lovlar ulushini oshirish) iqtisodiy munosabatlar shaffofligini oshirishga xizmat qilmoqda. Biroq xizmat ko‘rsatish, savdo va qurilish sohalarida norasmiy faoliyatning saqlanib qolishi fiskal tushumlar to‘liqligi, mehnat munosabatlari va statistik ma‘lumotlar ishonchliligiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Shu bois xufiyona iqtisodiyotning sabablari (yuqori soliq yuki, institutsional cheklovlar, ma‘muriy to‘siqlar)ni aniqlash va unga qarshi kompleks mexanizmlarni ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Ilmiy adabiyotlarda xufiyona iqtisodiyot turli yondashuvlar asosida talqin etiladi. Xususan, E. Feige uni rasmiy statistikadan tashqarida qolgan iqtisodiy faoliyatlar majmui sifatida izohlab, asosiy omillar sifatida yuqori soliqlar, byurokratik to‘siqlar va ortiqcha nazoratni ko‘rsatadi hamda monetar yondashuv orqali baholashni taklif etadi [1]. F. Schneider esa xufiyona iqtisodiyotni institutsional sifat bilan bog‘lab, uni baholashda MIMIC modelidan foydalanadi va asosiy determinantlar sifatida soliq yuklari, davlatga ishonch darajasi, mehnat bozori cheklovlari hamda korrupsiyani ta‘kidlaydi [2]. Ushbu yondashuvlar xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda faqat fiskal choralar emas, balki institutsional islohotlar va raqamli boshqaruvni rivojlantirish zarurligini asoslaydi.

1-jadval

Rus iqtisodchi olimlari A.K.Bekryashev va A.K.Belozarovlar tomonidan xufiyona iqtisodiyotni keltirib chiqaruvchi sabablar sifatida quyidagilarni keltirib o‘tadilar [3]:

№	Xufiyona iqtisodiyotni keltirib chiqaruvchi sabablar
1	Bozorning tashqi salbiy omillarga qarshi samarali tura olmasligi
2	Bozorning ijtimoiy tengsizlikka qarshi tura olmasligi
3	Bozorning jamiyat manfaati uchun faoliyat yuritmasligi
4	Bozor to‘g‘risidagi ma‘lumotlarning to‘g‘ri emasligi
5	Siyosiy jarayonlarning mukammal emasligi
6	Qarorlar qabul qilishda bozor to‘g‘risida obyektiv ma‘lumotlarning yetishmasligi
7	Davlat apparati ustidan nazorat qilish imkoniyatining cheklanganligi

O‘zbekistonda xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashish samaradorligini baholash uchun so‘nggi yillarda amalga oshirilgan iqtisodiy islohotlar va ularning natijalari tahlil qilindi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, iqtisodiyotni raqamlashtirish va soliq tizimini soddalashtirish xufiyona sektor ulushini qisqartirishda muhim omil bo‘lib xizmat qilmoqda.

Xususan, elektron hisob-fakturalar tizimining joriy etilishi hamda onlayn nazorat-kassa mashinalarining keng qo‘llanilishi iqtisodiy operatsiyalarning shaffofligini oshirdi. Natijada, savdo va xizmat ko‘rsatish sohalarida yashirin aylanmalarni aniqlash imkoniyati kengaydi. Bu esa davlat byudjetiga tushumlarning oshishiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatdi.

Shuningdek, naqd pulsiz to‘lovlar ulushining ortishi xufiyona iqtisodiyot hajmini kamaytirishga xizmat qilmoqda. Chunki raqamli to‘lov tizimlari orqali amalga oshirilgan operatsiyalar nazorat ostida bo‘ladi va ularni yashirish imkoniyati kamayadi. Bu jarayon iqtisodiy shaffoflikni oshirish bilan birga, moliyaviy intizomni mustahkamlaydi.

Biroq, olib borilgan tahlillar ayrim muammolar mavjudligini ham ko‘rsatadi. Jumladan, kichik biznes va xizmat ko‘rsatish sektorining ayrim qismida norasmiy faoliyat hali ham saqlanib qolmoqda. Bunga sabab sifatida soliq yukidan qochish istagi, rasmiylashtirish jarayonlaridagi qiyinchiliklar hamda qisqa muddatli iqtisodiy manfaatlarni ustun qo‘yish holatlari ko‘rsatiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, xufiyona iqtisodiyotga qarshi kurashishda faqat nazorat choralarini kuchaytirish yetarli emas. Aksincha, iqtisodiy rag‘batlantirish mexanizmlarini rivojlantirish, tadbirkorlik muhitini yanada yaxshilash va soliq tizimini adolatli qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, amalga oshirilayotgan islohotlar ijobiy natijalar bermoqda, biroq xufiyona iqtisodiyot ulushini sezilarli darajada kamaytirish uchun kompleks va tizimli yondashuv zarur. Bu esa raqamli iqtisodiyot, institutsional islohotlar va ijtimoiy ongni oshirishni o‘z ichiga olgan keng qamrovli strategiyani talab etadi.

2-jadval

Yashirin iqtisodiyot va naqd pul aylanishi (2010 va 2025-yillar) [4]

Yil	Yashirin iqtisodiyot (% YaIM)	Naqd pul ulushi (%)
2010	40–45%	18–20%
2015	50-55%	21–23%
2017	58.9%	24.6%
2019	45–50%	27%
2020	45%	23%
2021	42%	19.7%
2022	53%	22.3%
2024	34.8%	~20%
2025	33%	~18-20%

Yuqoridagi ko‘rsatkichlar O‘zbekistonda yashirin iqtisodiyot va naqd pul ulushi o‘rtasida kuchli bog‘liqlik mavjudligini ko‘rsatadi. Xususan, 2017-yilda yashirin iqtisodiyot 58,9 foizga yetgan bo‘lsa, bu davrda naqd pul ulushi ham yuqori darajada bo‘lgan.

2019–2021-yillar davomida naqd pul ulushining 27 foizdan 19,7 foizgacha kamayishi natijasida yashirin iqtisodiyot ham qisqarish tendensiyasini ko‘rsatgan

So‘nggi yillarda esa raqamli to‘lov tizimlarining kengayishi natijasida yashirin iqtisodiyot 2025-yilda 33 foizgacha kamaygan

Shuningdek, naqd pul orqali amalga oshiriladigan operatsiyalar yashirin iqtisodiyotning asosiy omillaridan biri hisoblanadi, chunki bunday operatsiyalarni nazorat qilish qiyin

2025-yil holatiga ko‘ra O‘zbekistonda yashirin va norasmiy iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi taxminan 32,9–33,3 foizni tashkil etadi. Bu ko‘rsatkich mamlakat iqtisodiyotining qariyb uchdan bir qismi rasmiy statistikada to‘liq aks etmayotganini anglatadi. Umumiy hisobda bu sektor hajmi taxminan 35–40 milliard AQSh dollari atrofida baholanmoqda. Bu esa iqtisodiyotning sezilarli qismi yashirin aylanmada ekanligini ko‘rsatadi.

Yashirin iqtisodiyotning yuqori darajada bo‘lishi davlat byudjetiga to‘g‘ridan-to‘g‘ri salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Chunki norasmiy faoliyatdan soliq tushumlari to‘liq undirilmaydi, natijada byudjet daromadlari kamayadi va ijtimoiy xarajatlarni moliyalashtirish imkoniyatlari cheklanadi. Hisob-kitoblarga ko‘ra, agar yashirin sektor to‘liq legallashtirilsa, davlat byudjetiga bir necha milliard dollar miqdorida qo‘shimcha tushum kirishi mumkin bo‘lardi.

Shuningdek, 2025-yilda O‘zbekiston davlat byudjeti daromadlari taxminan 41 milliard dollarni tashkil etib, xarajatlar bundan yuqori bo‘lganligi sababli byudjet taqchilligi YaIMga nisbatan 2,1 foiz atrofida saqlangan. Bu holatda yashirin iqtisodiyot byudjet barqarorligiga qo‘shimcha bosim yuklaydi, chunki real iqtisodiy faollikning bir qismi hisobga olinmay qoladi.

Yashirin iqtisodiyotning YaIMga ta‘siri ham sezilarli hisoblanadi. Uning mavjudligi sababli iqtisodiyotning real hajmi to‘liq ko‘rinmaydi, bu esa iqtisodiy rejalashtirish va investitsion qarorlar qabul qilish jarayonlarini murakkablashtiradi. Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2025-yilda kuzatilmaydigan iqtisodiyot hajmi 433 trillion so‘mdan oshib, YaIMning 33,3 foizini tashkil etgan.

Sektorlar kesimida yashirin iqtisodiyot eng ko‘p qishloq xo‘jaligi, qurilish va xizmat ko‘rsatish sohalarida kuzatiladi. Ayniqsa qishloq xo‘jaligida norasmiylik darajasi yuqori bo‘lib, bu sohada ishlab chiqarishning katta qismi rasmiy hisob-kitoblardan tashqarida qoladi.

Shu bilan birga, so‘nggi yillarda ijobiy tendensiya ham kuzatilmoqda. Raqamli to‘lov tizimlarining rivojlanishi, soliq tizimining raqamlashtirilishi va iqtisodiy islohotlar natijasida yashirin iqtisodiyot ulushi 2017-yildagi taxminan 50–55 foiz darajadan 2025-yilga kelib 33 foiz atrofida kamaygan. Bu esa iqtisodiyotning asta-sekin shaffoflashib borayotganidan dalolat beradi.

Umuman olganda, 2025-yil tahlillari shuni ko‘rsatadiki, yashirin iqtisodiyot hali ham O‘zbekiston iqtisodiy tizimida sezilarli ulushga ega bo‘lib, u davlat byudjeti, YaIM aniqligi va iqtisodiy boshqaruv samaradorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli uni qisqartirish uchun raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, soliq tizimini takomillashtirish va iqtisodiy shaffoflikni oshirish eng muhim yo‘nalishlar hisoblanadi.

Xo‘fyona iqtisodiyot O‘zbekiston iqtisodiy tizimida hanuz sezilarli ulushga ega bo‘lib, davlat budjeti daromadlari, yalpi ichki mahsulotning to‘liq aks ettirilishi hamda iqtisodiy shaffoflik darajasiga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Uning asosiy omillari sifatida naqd pul aylanmasining yuqoriligi, institutsional nazoratning yetarli emasligi, soliq tizimidagi murakkabliklar va ayrim iqtisodiy subyektlarning norasmiy faoliyatga moyilligi qayd etiladi. Bu holat iqtisodiy resurslarni samarali taqsimlashga to‘sqinlik qilib, investitsion muhit barqarorligiga ham salbiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Shu bilan birga, so‘nggi yillarda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, jumladan soliq ma‘murchiligini raqamlashtirish, elektron to‘lov tizimlarini keng joriy etish va biznes muhitini yaxshilash chora-tadbirlari natijasida xo‘fyona iqtisodiyot ulushining qisqarish tendensiyasi kuzatilmoqda. Kelgusida ushbu yo‘nalishda yuqori samaradorlikka erishish uchun raqamli iqtisodiyotni yanada rivojlantirish, institutsional islohotlarni chuqurlashtirish hamda iqtisodiy shaffoflikni oshirishga qaratilgan kompleks va tizimli yondashuvni kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Soatov, S. (2025). O‘zbekistonda yashirin iqtisodiyot darajasi va dinamikasi tahlili. *International Journal of Science-Innovative Research*, 1(3), 48–60.
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika qo‘mitasi. (2025). Yashirin iqtisodiyot bo‘yicha statistik ma‘lumotlar.
3. Vaqt.uz. (2025). O‘zbekistonda yashirin iqtisodiyot: 265 trln so‘mlik “ko‘rinmas sektor”.
4. Yuldasheva, N., & Koshanov, A. (2025). Yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili O‘zbekiston miqyosida. *Green Economy and Development*, 3(7).

5. Eshmurodov, X. F. (2025). O‘zbekistonda yashil iqtisodiyot strategiyasi: hozirgi holat va istiqbollar.
6. Bekryashev A.K., Belozerov A.K. Tenevaya ekonomika. Moskva, 2008.
7. Schneider, F. Shadow Economy Around the World: What Did We Learn? IMF Working Paper, 2012.
8. Feige, E. L. The Underground Economies: Tax Evasion and Information Distortion. Cambridge University Press, 1989.
9. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. (2024-2025-yillar). Naqd pul muomalasi va raqamli to‘lovlar bo‘yicha hisobotlar.

UDK: 334.7

THE ROLE OF INVESTMENT STRATEGIES IN TRANSFORMING SMALL BUSINESS ENTITIES INTO LARGE CORPORATE STRUCTURES

KICHIK BIZNES SUB'EKTLARINI YIG'RIQ KORPORATIV TUZILMALARGA AYLANTIRISHDA INVESTITSIYA STRATEGIYALARINING ROLI

РОЛЬ ИНВЕСТИЦИОННЫХ СТРАТЕГИЙ В ПРЕОБРАЗОВАНИИ МАЛЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ В КРУПНЫЕ КОРПОРАТИВНЫЕ СТРУКТУРЫ

Uzganbayeva Dilnoza Toxtasinovna

Ferghana State University, teacher at the Department of Economics

Alimova Shahrizoda Farhodjon kizi

student of the Faculty of Economics

Abstract

This article examines, from both theoretical and practical perspectives, the role and significance of investment strategies in the process of transforming small business entities into large corporate structures. The article analyzes the key stages of transformation, the classification of investment strategies, sources of financing, and the available opportunities within the conditions of Uzbekistan. Based on the research findings, an optimal strategic model is proposed to ensure the transition from small business to the corporate level.

Keywords: small business, corporate structure, investment strategy, transformation, venture capital, IPO, sources of financing.

Ushbu maqolada kichik biznes subyektlarini yirik korporativ tuzilmalarga aylantirish jarayonida investitsiya strategiyalarining roli va ahamiyati nazariy va amaliy nuqtai nazardan ko‘rib chiqiladi. Maqolada transformatsiyaning asosiy bosqichlari, investitsiya strategiyalarining tasnifi, moliyalashtirish manbalari va O‘zbekiston sharoitida mavjud imkoniyatlar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalariga asoslanib, kichik biznesdan korporativ darajaga o‘tishni ta'minlash uchun optimal strategik model taklif qilinadi.

Kalit so‘zlar: kichik biznes, korporativ tuzilma, investitsiya strategiyasi, transformatsiya, venchur kapital, IPO, moliyalashtirish manbalari.

В данной статье с теоретической и практической точек зрения рассматривается роль и значение инвестиционных стратегий в процессе трансформации малых хозяйственных субъектов в крупные корпоративные структуры. Анализируются ключевые этапы трансформации, классификация инвестиционных стратегий, источники финансирования и имеющиеся возможности в условиях Узбекистана. На основе результатов исследования